

ŐRANGYALRA VÁRVA

Rakovszky Zsuzsa: *Célia*

Rakovszky Zsuzsa *Célia* című új regényéről több ismertetés is meglepve állapította meg, hogy a történelmi időben játszódó előző regények után az író most jelenkori hétköznapjaink ismerős világából merítette anyagát. Valójában nem olyan nagy újdonság ez Rakovszky pályáján, hiszen már *A Hold a hetedik házban* című elbeszéléskötetének realista életképei is utóbbi évtizedeink tipikus alakjait és helyzeteit ábrázolták – nem beszélve arról, hogy a személyeségen átszűrött költészete is kortárs közérzetet szólaltat meg, és a „történelmi” regények is ezer szállal kötődnek jelenkori problémákhoz. Az elbeszéléskötet mindenestre olyannyira előzménye a *Céliának*, hogy az feszesebb, tömörebb formában (ami talán nem is ártott volna neki) szerepelhetne akár ott is, illetve a novellák egyike-másika is lehetett volna vagy lehetne egy-egy regény kezdeménye.

Inkább újdonsága a *Céliának*, hogy a Rakovszkynál visszatérő első személyű elbeszélő a női szövegek után most férfihangon szólal meg – legalább is a cselekmény fikciója szerint. Amit megtudunk róla, azt elvben tőle magától tudjuk meg. Eszerint Ádám negyvenes éveiben jár, elvált, szabadúszó, de inkább csak kallódó értelmiségi, afféle sodródó, felesleges ember. Angolórákból és alkalmi írivalókból tartja fenn magát, és közben arról képzelődik, hogy ha majd egyenesbe jön, megírja régóta tervezett regényét. „...jóformán az első pillanattól fogva tisztában voltam vele”, bocsátja előre magáról története elején, „hogy létem törekeny és esetleges, hogy veszélyek vesznek körül, és hogy az idő egy sötét kürtő, amelybe minden nappal lejjebb és lejjebb csúszom, míg majd végül szőröstül-bőröstül elnyel, és ez ellen legfeljebb annyit tehetek, hogy behunyom a szemem, ne lássam az alattam tátongó mélységet...” (21.) Itt mindjárt megjegyzendő, hogy ennek a kissé drámai önmeghatározásnak az érvénye, amely alighanem inkább az írónótól származik, mint hősétől, a későbbiekben jócskán elhalványodik.

Anyjával élt együtt egy valaha jobb napokat látott, tágas polgári lakásban, de miután ő nemrég meghalt, obskúrus üzletekkel foglalkozó, minden hájjal megkent féltestvére közvetítésével eladja a lakást, és egy kisebbet vesz helyette, úgyhogy a vételárból marad a megélhetésre is. Az adásvétel nyomorúságos ironiája, amely jól illik Ádám nyomorúságos helyzetéhez és ironikus, helyi-ekkel közeli cinikus világszemléletéhez, hogy ezt a kisebb lakást is lakja még egy magányos, szenilis öregasszony, és így az új tulajdonos majd csak akkor foglalhatja el, ha az is meghalt. Addig is, amíg Ádám hozzájut a pénzéhez, az ezoterikus gyógyítással és életvezetési tanácsadással foglalkozó Aranylótusz Egészségcentrum honlapját működteti.

Néha fölkeresi apját, aki már évtizedek óta külön él, váltakozó feleségekkel. Hősünknek nemcsak egy féltestvére

Magvető Kiadó
Budapest, 2017
312 oldal, 3699 Ft

van tőle, hanem ennek az öcsnek egy további öccse is. Az apa is értelmiségi, a jelek szerint fiánál sikeresebb és tekintélyesebb, szerepelni szokott a tévében, könyvek, társaság, tisztelők veszik körül, de hogy mihez ért, ténylegesen mivel foglalkozik, nem derül ki. Cinizmusa, amellyel saját magát sem kíméli, még a fiáénál is nagyobb. A regényidő folyamán, amelynek tartama közelebről meghatározatlan, ő is meghal, rák viszi el, amelyet méltósággal tűr.

Míg az én-hős szűkebb, mondhatni: „vér szerinti” családja már rég széthullott, a történet jelen idejében úgyszólván akaratlanul és csak átmenetileg „másodlagos” családi kapcsolatai szövődnek. Jelentkezik nála régi barátjánője, Zsani, akit gimnazista kora óta ismer, és aki annak idején meg később is akár a szerelme, sőt a felesége is lehetett volna, de Ádám – sehogya sem akarózik ismételtetni ezt a nevet, mert mintha magában a regényben sem tartozna igazán hozzá, ritka előfordulásaival amolyan cetliként lóg az első személyben beszélő főhősön –, tehát az én-elbeszélő kezdettől fogva idegenkedett az ügybuzgó, fontoskodó, szervezkedő, csúnyácska lánytól, aztán nőtől. Ez a Zsani máshoz sem ment férjhez, de akart egy gyereket, és jobb híján Ádámot, közelebbi ismerősei közül az egyetlen szingli pasit kérte meg, hogy ha másképp nem, legalább egy kémcső közvetítésével és minden felelősségvállalás nélkül járuljon hozzá megtermékenyüléséhez. Hogy végül is ebből (vagy egy másik?) inszeminációból születik-e meg lánya, Célia, vagy mégis egy valódi aktusnak köszönhetően, amely Ádám szíves szolgálatával csaknem egy időben adódik váratlanul, ezt nyitva hagyja a regény, pontosabban sem az anya, sem a vélelmezett kölcsönnapa nem tudja rá a biztos választ. A másik két jelölt, a fantomszerű, vérnősző részeg költő meg az aggályoskodó, finnyás belga professzor, eléggé ügyetlenül, mintha csak ennek a homálynak a kedvéért kerültek volna bele a regénybe. Azt is furcsálljuk, hogy míg az elbeszélő már a 28–29. oldalon utalt a zseniális költő éjjeli felbukkanásának lehetséges következményére, a 136. oldalon miért fogadja mégis „hápgovva” a „másik lehetőséget” („a szám mintha telement volna fűrészporral”), miszerint a kémcső tartalmának orvosi alkalmazása után Zsani engedett a részeg zseni erőszakoskodásának.

Maga Célia mindenestre gyanútlanul és csak egyetemista korában tűnik fel Ádám életében, aki Zsani kérésére színleg angolórakat ad neki (holott Célia már jól tud angolul), de valójában az a feladata, hogy lebeszélje az önféjű lányt (a semmiből felbukkan lányát?) arról a szándékáról, hogy otthagyja az egyetemet. Hogy miért elégelte meg tanulmányait, maga sem tudja, „talán mert én sem bírok elég fontos lenni magamnak” (90.), mondja aforisztikus tömörséggel, érezhetően megint csak inkább szerzője szavaival.

Célia, akinek teljes neve: Lakner Célia (vezetéknévét az anyai nagyapjától, egy halott embertől kapta, keresztnéve pedig egy kitalált személyé, tudniillik az *Ahogy tetszik* Céliájáé – „Nem olyan ez egy kicsit, mintha igazából nem is léteznék?” [123.]), a negativitásával, az értékkeresésével egyfelől „tipikus mai fiatal”, másfelől eléggé sablonos figura. Igaz, kevés alkalma van közvetlenül megmutatkozni, inkább mások, főleg anyja szemével látjuk, illetve látja vélelmezett apja. Szóba kerül, hogy anyjával járt többek közt Rómában, ahol – igazságkeresése jelképeként – beledugta kezét a Bocca della Verità szájába, „de nem történt semmi” (93.). Értésülünk zavaros és elnagyolt szerelmi ügyeiről, amelyekben váratlanul szerepet kap „az öcs öccse” is, akit az elbeszélő több alkalommal is, alig értelmezhetően, „megelevenedett köztéri szoborként” jellemez. Lehetséges apja perspektívájából a bizonytalan körvonalú Célia óhatatlanul – hogy szándékosan-e, az más kérdés – összevegyül kicsit azokkal a nőekkel, akik a férfi kéjsóvárságának aktuális tárgyai: Henivel, a riadt, tétova férjes asszonnyal, aki kétségbeesetten próbál szabadulni zsarnok férjétől, de közben állandóan büntudata van a házasságtörés és fiacskája, Botondka miatt (ez a név telitalálat), és Nikivel, a szép, de végtelenül buta plázacicával, aki angolórak címen valójában tanára apjának tévés nexusaira pályázik, hogy beválogassák a legközelebbi valóságshow-ba. Őt még nem sikerült lefektetnie „Ádámnak”, de életének szerény bo-

nyodalmai közben máson se jár az esze, mint hogy ennek mikor jön el már végre az ideje. Újabb közbevetett észrevételként itt talán azt érdemes megjegyezni, hogy Zsani, Heni, Niki mellett futólag szó van még Barbiról, Móniról, Viviről, Norbiról stb. is, ami egyrészt a regényben ábrázolt jelenkori értékkatyvasz egyik jellemző tüneteként a kicsinyítő képzők idétlen divatos mániájára utal, másrészt hozzájárulhat ahhoz, hogy a regény elején még könnyen összetéveszthetők az Ádám oldalán váltakozva fellépő női szereplők. Oka ennek az is, hogy a cselekmény kissé nehézkesen indul, és utólag esetlegesen bizonyuló részletek, kitérők késeltetik. Statikus jelenetek exponálják sorra az egymástól többé-kevésbé független alakokat, akiket csupán az Ádámhoz fűződő kapcsolatuk fog össze: Zsanit, Henit, Nikit, Céliát, a mostohatestvért, az apát, és ez eltart a regény feléig.

Nehezen hihető, hogy az angolórán, úgy látszik, Céliát még egyáltalán nem érdekli, ki volt az apja („...szétmentek anyámmal, mielőtt még megszülettem volna. Különb is, azt hiszem, már meghalt” [124.]). Pár oldallal később (136.) Ádám már arról értesül Zsanitól, hogy Célia „agresszíven” kifaggatta az apjáról, és ő erre megmondta neki az igazságot, mármint a lehetséges változatait, amitől a lány teljesen kiborult – majd váratlanul félbeszakad ez a jelenet, és egy darabig megint Heniről, Nikiről meg az apáról van szó. Legközelebb (148.) Célia úgy kerül képbe, hogy: „Hazaérve fölhívom Zsanit: mi van Céliával?”, mire egy érdektelen beszámoló következik arról, hogy Célia fiúi nem jönnek ki egymással (?). Ami pedig az apaság kérdését illeti: „Egy darabig az volt a legnagyobb gondja, hogy ezt most hogyan mondja meg a mostohaöcsédnek ezt az apaság, nem apaság dolgot...” (149.) Mivel azonban a mostohaöcs megfoghatatlan, jellegtelen figura, Célia hozzá fűződő viszonyával sem tudunk mit kezdeni. Legalábbis az anyja és az elbeszélő tudása szerint nem, más forrásunk azonban nincs.

Hasonló a helyzet a könyv felén bekövetkező fordulattal: se szó, se beszéd eltűnik Célia. Kellő motiváció híján ez is önkényesnek tűnhet, de ez a hiány éppenséggel lehet a mi értetlenségünk, az elbeszélői perspektívából fakadó szülői értetlenség. Nem tudjuk, mikor mit hogyan rontottunk el, mi a mi felelősségünk és mi az, amire már rég nem volt befolyásunk. A „megoldás” felől visszatekintve még nagyobb ez az értetlenség: arra, hogy a látszólag normálisan fiúzó leánygyermeket máról holnapra beszippantotta egy aszketikusan szigorú szabályok szerint működő kiségyház, szegény Zsani vagy az épp hogy csak feltűnt apajelölt igazán nem készülhetett fel. Így aztán az olvasó is csak hümmög.

De mielőtt ez kiderül, Célia eltűnése és hiábavaló keresése jótékonyan „helyzetbe”, mozgásba hozza a két főszereplőt. A nyomozás jelenkori eszközöként sor kerül többek közt az eltűnt személy hátrahagyott mobiljának és laptopjának a vizsgálatára. A laptopból olyan hosszasan idézett e-mailek kerülnek elő, amelyekben karmikus asztrológus, spirituális tanácsadó, angyalterapeuta és kristályszakértő válaszol a kedves „Tévelygő”, „Bizonytalan”, „Tanácstalan”, azaz Célia nem idézett kérdéseire. Itt megint fontos közbevetni, hogy Ádám elbeszélését Rakovszky mindvégig ironikus távlatban láttatja, vagyis bizonyára azért választotta médiumául a cinikus, szenvtelen, de azért tessék-lássék empátiára képes férfit, mert az ő szemszögéből távolságtartó malíciával, sőt helyenként már-már karikatürisztikusan ábrázolhatta azt a helyzetet, amely Esterházyval szólva „reménytelen, de nem komoly”. A *Célia* alakjai szerencsétlenek, de kisiklott vagy egyszerűen csak reménytelenül pangó életük problémáira komolytalan megoldásokat keresnek. Az irónia éle elsősorban épp azokat a tetszetős üzleti mezbe öltöztetett ezoterikus, életvezető szolgáltatásokat, asztrológiával, spiritizmussal, valláspótlékokkal házaló „centrumokat” és szektákat veszi célba, amelyek a helyüket nem lelő, az inflálódott értékek világában kapaszkodókat kereső emberekre spekulálnak. Zsani meg van róla győződve, hogy mindent megtett Célia normális nevelése érdekében, egyáltalán nem akarta befolyásolni, hogy mi-
ben higgyen, igaz, közben gyakran ivott, egy ideig „elégé buddhista” (49.) volt, és sok egyebet is kipróbált, „de mindegyik csak egy fázis volt a fejlődésben, hogy megtalál-

jam önmagamat” (50.). Célia ezzel szemben nem önmagát akarja megtalálni, hanem az „igazságot” (50.). Mikor eltűnik, rémeket látó anyja egy Szemiramisz nevű halottlátóhoz fordul, aki az elküldött portré alapján azt a sugallatot kapja, hogy az eltűnt személy él!

Heni büntudatában „párterápiával” próbálja meggyógyítani a házasságát, amelyben pedig, mint maga is tudja jól, boldogtalan. Niki életpótléku valóságshow-ba vágyakozik. „Ott nem kell az embernek semmit sem csinálni, csak önmagának lenni... Gondolom, az nem oly nagy cucc, önmagunknak lenni... úgy értem, az ember már úgyis alapból ön maga, nem igaz?” (69.) Vágya teljesül, de aztán kiszavazzák, és hogy utána mi vár rá, azt inkább a tényleges valóságból, mint Rakovszky regényéből tudhatjuk. Ádám maga nem dől be a spirituális terapeutáknak, de megélhetéséért kiszolgál egy erre szakosodott céget. Ő a virtuális világban keres enyhületet: „nature’s sound” videókat néz a neten, tengerparti hullámtörést, „nagy, teátrális barokk felhőket” (57.), meg home videókat, főleg vetkőző nőkről.

Az eltűnt Célia keresése tehát ígéretesen fellendíti a regényt, egy darabig kitűnő, gunyoros részletekre ad alkalmat. Ádám és Zsani úgyszólván házaspárként nyomoznak, az átmenetileg lakás nélkül maradt Ádám beköltözik Zsanihoz, pontosabban Célia szobájába, vagyis a szex továbbra is ki van zárva, inni is külön-külön isznak, de a kétségbeesett anyát Ádám botcsinálta apaként és élettársként támogatja. Mikor értesülnek róla, hogy egy vidéki város játszótérén fiatal lány holttestére bukkant egy kutyasétáltató, együtt utaznak el megnézni, Céliáról van-e szó. Földvárnak nevezik ezt a kisvárost, ami néhány más tetszőleges helynévhez és kitalált fantáziánévhez, illetve még inkább számos helyszín demonstratív meg nem nevezéséhez hasonlóan arra utal, hogy Rakovszky valamiféle fiktív térbe próbálta helyezni a történetét, de „Pest” néhány elszólásszerű (?) emlegetése végül is ellentmond ennek. Eleve kérdésessé teszi ezt a szándékot, hogy egyébként jól felismerhetően, sőt hangsúlyozottan mai magyar közegben játszódik a regény. Érthetetlen, hogy amikor a ‘szülők’ azokon a helyeken keresik Céliát, „ahová a fiatalok járnak” (250.), magyarán a bulinegyedben, a beszámoló milyen kínosan kerüli a neveket: „a templom”; „átmegyünk egy kis téren, magas talapzaton fekete kecskeszakállas bronzember... a feliratot, hogy kicsoda, nem tudom kibetűzni”; „a listán szereplő első romkocsmának itt kell lennie valahol az egyik mellékutcában” stb. (251.). A meg nem nevezett romkocsmákról aztán részletes leírást kapunk.

Rakovszky egyébként is mindent alaposan leír. Részletekbe vesző, jelzőket halmozó, leltárszerű, pedáns leírások kísérik az én-elbeszélő beszámolóját, mintegy az előtérben ábrázolt jelenségek és események tárgyi háttereként. Ezek a leírások a mai magyar valóság színtereinek és életkörülményeinek alapos ismeretéről tanúskodnak, gyakran mégis fölöslegesek, terjengősek, esetlegesek. Csak taláломra két példa abból az egy teljes oldalnyi, nem különösebben informatív, végeredményben mellékesnek bizonyuló szakaszból, amely Célia állatkerti fényképeit részletezi: „Mellette krétafehér koponya képével ékesített fekete pólóban egy fiú, talán pár évvel lehet idősebb nála: kerek, mosolygó, vadgesztenye szempár, hullámos haj, vakító fogsor, tartása általában is a lumpen rétegek fiatal hímjeinek hetyke, himbáló csipőmozgásáról árulkodik.” Vagy: „Zöldes félhomály, mögöttük félfalnyi akvárium, a vízmozgástól végtelen lassúsággal imbolygó hínár lágy, vöröseszöld tüskéi, legelésző hal tátott szája tapad az üvegfalra, oldalt mozdulatlanul, szürkén, mint valami őskövület, hatalmas, kígyónyakát nyújtogató öreg teknős néz kifelé félig leeresztett, hártás szemhéja alól” [42–43.].

Az Aranylótusz Egészségcentrumban a „posztereken álmatag fiatal nők hevernek gíngászi virággolyók között, vagy masszírozópadon hason fekve, csupasz lapockával és üdvözült mosollyal, angyalok lebegnek szivárványszínű szárnyakon, szőke óriás lépked fehér köntösben, feje körül a napkorong, kezében aranyserleg (a Grál?), színes mandalák, egymásba kulcsolódó kezek...” stb. (75.). Az elbeszélőhelyzet szerint Ádám az, aki mindent lát, mindent regisztrál, mindenre emlékszik és rengeteg megfigyelésének közlését,

azaz „leírását” szinte mániákusan fontosnak tartja, olyankor is, ha annak nincs sok köze a cselekmény pillanatnyi állásához – de a személyiségében, a viselkedésében nincs nyoma ennek a rögeszmés leképező szenvedélynek, amely alighanem sokkal inkább jellemzője Rakovszky ábrázolásmódjának.

„Egyvalamivel van, szerintem, baj itt: a redundanciával”, írta már a *Hold a hetedik házban*-ról Radics Viktória. „Rakovszky Zsuzsa túlírja a novellákat, fölösleges információkkal és oldalakkal tömi őket.” A *Céliára* is igaz, hogy „Rakovszky Zsuzsa novellái nyomatékosítják azt, amit tudunk...” (litera.hu, 2010. január 23.) Ismerősek az alakok, a helyzetek, a viszonyok. De hát nem az-e az irodalom dolga, hogy ráismertesse az olvasót életére, problémáira? Hogy tudatosítsa benne azt, amit esetleg csak homályosan sejt? Vagy éppen másképp tudja, mint saját érdekében tudnia kellene?

Ez a regény persze inkább arról szól, hogy nem lehet tudni semmit. A végén kissé mesterkélt dramaturgiával egy cukrászdában összehozza Ádámot és az anyja elől továbbra is bujdosó Céliát egy „tisztázó” beszélgetésre, amelyben Ádám szembeesíti az elvakult lányt a racionális, felvilágosult modern ember érveivel („Ilyen gyülekezetek, mint a tiéd, tucatjával vannak... és mindegyik az állítja magáról, hogy őnála van az igazság, az összes többi veszedelmes tévút. Miből gondolod, hogy éppen a tiéd az igazi” [302.]). Célia azonban ragaszkodik a megélt igazához: „... ha olyan környezetben élsz, ahol mindenki ugyanazt gondolja, mint te, akkor nem agyszállandóan azon, hogy de vajon tényleg ez-e az igazság! Ezért is nem barátkozunk gyülekezeten kívüliekkel! Különben én is minden héten mást gondolnék, úgy, mint ti...” (302.) A szerzői intenció szerint végeredményben mintha mégis a férfi okfejtése lenne meggyőzőbb az olvasó számára, de ez lehet elfogultság a kritikus részéről. A „Céliák” nyilván Céliának adnak igazat, aki szerint itt nem érvekről és ellenérvekről van szó, hanem a bizalomról. „Hogy találasz-e olyan embert, aki meggyőző... azzal, hogy olyan, amilyen, meg hogy úgy él, ahogyan él, hogy az a helyes, amit ő gondol a dolgokról...” (304.). Ez az ember („Nem pasi, hanem nő!” [298.]) lesz aztán az ő Őrangyala.

A kritikusnak erről a didaktikus beszélgetésről már csak az az észrevétele marad, hogy itt végképp elsikkad az a – helyenként csikorgó – irónia, amely egyébként jellemzi az elbeszélői szemszöveget, és a slusszpoénban még visszatér: Ádám hazatér az új lakásába, amelynek lakóját időközben öregotthonba költöztették, de a néni karácsonykor megszökik onnan, és hazatérve egykori lakásába Ádámot a fiának nézi. Ádám megadóan tudomásul veszi, hogy tulajdonképpen nem történt semmi, anyámnak szólítja az öregasszonyt, aki pedig a szemére hányja, hogy nem vett karácsonyfát. „Bűntudatosan lehajtom a fejem: igaz, ami igaz” (309.). Az ilyen pillanatok ebben a Rakovszky-regényben is szeretnivalók.